

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de woning Neuhuys in Antwerpen (Deurne)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Antwerpen, gegeven op 21 december 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op de adviesvraag bij de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, ingediend op 7 december 2018;

Overwegende dat het advies niet tijdig is meegedeeld en dus geacht wordt gunstig te zijn;

Gelet op de opmerkingen van de zakelijkrechthouders, gegeven op 31 januari 2019, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de woning Neuhuys aantoonst;

Overwegende dat de woning Neuhuys als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De woning Neuhuys is representatief voor de betere interbellumarchitectuur in het voorstedelijk gebied van Antwerpen waarmee bekende architecten zich binnen de heersende traditiegetrouwe particuliere woningbouw wisten te onderscheiden.

Léon Stynen (1899-1990) was meer dan vijftig jaar beroepsmatig actief als architect, stedenbouwkundige, docent, schooldirecteur, onderwijshervormer, beleidsmedewerker en zelfs politicus. Hij realiseerde een omvangrijk en kwalitatief oeuvre waarvan het zwaartepunt in Antwerpen lag. In Antwerpen bleven zowel gebouwen uit zijn beginperiode als uit zijn latere oeuvre bewaard en hij realiseerde er een brede typologische waaijer gaande van private woningen over appartementsgebouwen tot handelspannen, kantoren en cinema's. Na een startperiode waarin Stynen nog teruggreep naar een traditionele of decoratieve architectuur, evolueerde hij in de jaren 1920-1930 naar een consequent modernistisch oeuvre waarmee hij terecht tot het canon van het interbellummodernisme mag gerekend worden. Dat de toenmalige Belgische architectuurtijdschriften (*Bâtir*, *l'Emulation*, *Le Document*, *La Cité*, *KMBA*, ...), die sterk bijdroegen tot het uitdragen en promoten van de modernistische idealen, zijn architectuur belichtten en plaatsten naast die van tijdgenoten zoals onder meer een Alfons Francken (1882-1958), Huib Hoste (1881-1957), Walter Van den Broeck (1905-1945), Henry Van de Velde (1863-1957), Victor Bourgeois (1897-1962) en Eduard Van Steenberghe (1889-1952), getuigt van een eigentijdse waardering buiten de regionale grenzen.

De woning Neuhuys uit 1928 behoort tot het vroege werk van Léon Stynen die zijn carrière begon in het interbellum. Onder invloed van het werk van Le Corbusier en andere nieuwlichters dat hij in de Exposition internationale des arts décoratifs et industriels in Parijs had leren kennen, verdiepte hij zich in deze periode in de ideeën en de realisaties van het nieuwe bouwen en trachtte die in de Belgische context te verwezenlijken. In dezelfde jaren ontwikkelde Stynen met de woning Verstrepen in Boom (1927) en de woning Wuyts in Brasschaat (1928) een eigen modernistische architectuurtaal die sterk aansloot bij de internationale avantgarde (complexe volumetrie, vernieuwende planindeling).

De gaaf bewaarde voorgevel van de woning Neuhuys, opvallend in het straatbeeld met een eerder traditionele en art-decogetinte bebouwing, getuigt van Stynen's experimenteren met een nieuwe architectuurtaal die de bouwheer Paul Neuhuys, een dadaïstisch dichter uit de Antwerpse literaire avantgarde, hoogstwaarschijnlijk sterk aansprak. Stynen maakt hier gebruik van de verworvenheden en formele eigenschappen van het nieuwe bouwen: de vlakke gevelafwerking met een simillipeister, een weloverwogen gevelcompositie met een geometrisch spel van licht verspringende muurvlakken waaronder een uitgesproken inkompartij en het originele stalen deur- en vensterschrijnwerk waarbij de bandramen de horizontale lijn in de gevel benadrukken, scheppen een visueel sterk gevelbeeld dat refereert aan een Corbusiaans puristisch modernisme. Bepalend in het gevelbeeld is de verhouding en indeling van de ramen: het onderste rechthoekige gedeelte van het bandvenster op het gelijkvloers komt terug op de eerste verdieping en het onderste register van de vensters op de eerste verdieping herhaalt zich op de tweede verdieping. Ook de in een verspringend gevelvlak geïntegreerde plantenbak is een vindingrijk detail dat de strenge en strakke gevelgeleding enigszins doorbreekt. Achter dit gevelbeeld gaat een traditioneel woonconcept schuil: de plattegrond toont een bescheiden versie van het 19de-eeuwse enkelhuissysteem met een bewaarde planindeling van aansluitende vertrekken (living en eetplaats) die ontsloten worden door een zijdelingse smalle gang met inkomhal en trap. De binnenafwerking, gekenmerkt door sober en strak uitgevoerde interieurelementen en tegelvloeren met specifieke patronen sluit meer aan bij het zakelijk karakter van de gevel. Vermeldenswaardige interieurelementen uit de bouwperiode zijn de houten trap met een leuning van panelen in limbahout, de wit-zwarte tegelvloeren met dambordpatroon en klein ruitmotief, het houten binnenschrijnwerk, de marmeren schouwmantel en de typische kooflijst die in de meeste vertrekken voorkomt. De op het bouwplan aanwezige voortuin met afsluiting maakt inherent deel uit van het totaalconcept,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

woning Neuhuys met inbegrip van de voortuin, Cruyslei 62, Antwerpen (Deurne), bekend ten kadaster: Antwerpen, 32ste afdeling, Deurne, 6de afdeling, sectie B, perceelnummer 963/A4.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft architecturale erfgoedwaarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

De rijwoning, gelegen op een smal lang perceel, heeft een afgesloten voortuin. De woning omvat drie bouwlagen en heeft een smalle aanbouw van twee bouwlagen, alles onder een platte bedaking. De voorgevel heeft een sterk zakelijk karakter door de geometrische

lijnvoering van licht verspringende gevelvlakken, de uitgesproken raamconstructies en de gevelafwerking met simillpleisterwerk (natuursteengranulaten in de massa). De bepleisterde lijstgevel op een lage plint van zwarte tegels bevat drie horizontale bandvensters met bewaard donkergrijs gelakt stalen schrijnwerk. De verhouding van de vensters en de indeling ervan is sterk doordacht, waardoor een ritmisch patroon ontstaat: het rechthoekmotief van het onderste inspringende vensterdeel van het bandvenster op het gelijkvloers wordt geïntegreerd in het venster op de eerste verdieping en het vierkante vensterdeel van de eerste verdieping komt terug in het bandvenster van de tweede verdieping. Ter hoogte van het onderste register van het bandvenster op het gelijkvloers is het verspringend gevelvlak uitgewerkt als een plantenbak met geïntegreerde brievenbus.

De voordeur is gevat in een licht uitspringend, hoger opgetrokken gevelvlak dat reikt tot aan de eerste verdieping, waardoor dit travee een monumentaal karakter krijgt.

De bandvensters in de voorgevel hebben origineel stalen schrijnwerk met dunne profielen en met de originele enkele beglazing. De vensters worden boven- en/of onderaan afgelijnd door zinken kraallatten en geaccentueerd door geschilderde dagkanten en/of lateien. Een pad van betontegels leidt naar de inkomdeur, voorafgegaan door zwart betegelde inkomtrede en tevens voorzien van geaccentueerde dagkanten en dito latei. In de dagkant hangt nog het origineel ijzeren plaatje met inscriptie "TABACS/ (?) Neuhuys". De inkomdeur heeft stalen schrijnwerk met geometrisch motief, ingevuld met structuurglas en een rastervormige draad. Drie keldergaten zijn afgedekt met ijzeren roosters. De twee traveeën tellende, eenvoudig opgevatte achtergevels van het hoofdvolume en de aanbouw zijn lijstgevels met houten kroonlijst en een bewaarde gevelgeleding.

Hoewel de woning oorspronkelijk geconcentreerd was als een meergezinswoning, maar heden in gebruik is als eengezinswoning, bleef de oorspronkelijke planindeling gaaf bewaard. De plattegrond toont een bescheiden versie van het 19de-eeuwse enkelhuissysteem. Op de benedenverdieping bevinden zich aansluitende vertrekken (living en eetplaats) die ontsloten worden door een zijdelingse smalle gang met trap. De gang eindigt op de smalle achterbouw met keuken. De living heeft door middel van het bandvenster een breed zicht op de straat, de aansluitende eetkamer geeft met vensterdeuren uit op de tuin. Op de verdiepingen bevindt zich aan straatzijde telkens één gevelbreed vertrek (slaapkamer/bureau).

Het interieur is bepleisterd en beschilderd. Met uitzondering van de aanbouw hebben alle vertrekken een koeflijst. In bepaalde ruimtes liggen de originele tegelvloeren (gang, keuken, badkamer). Het houten binnenschrijnwerk (trapleuning, trapwand, binnendeuren) bleef overwegend bewaard en is vermoedelijk van Congolees licht limbahout.

De inkomhal en gang hebben een vloer van zwarte en witte tegels, gelegd in een dambordpatroon, en afgeboord met een plint van zwarte tegels. De binnendeuren die op de gang uitgeven, met name de deur naar de living, de eetplaats, de keuken alsook de deur naar de kelder, zijn de oorspronkelijke houten deuren met bewaarde deurklink, gevat in een plat deurkader. De keukendeur heeft structuurglas, gevat in een horizontale verdeling.

De living en de aansluitende eetplaats kunnen verbonden/gescheiden worden door een beglaasde vleugel deur met horizontale verdeling in een plat kader. Het bandvenster in de voorgevel heeft centraal twee opendraaiende venstervleugels, voorzien van origineel bronzen hang- en sluitwerk met vensterkrukken. Het inspringende onderste vensterregister (bloembak) dient aan de binnenzijde als vensterbank. De eetplaats heeft in de hoek een afgeschuinde marmeren schouwmantel. De living, eetplaats alsook de overloop op de verdiepingen hebben een tegelvloer. De keuken en de badkamer op de eerste verdieping (vroeger keuken) hebben een tegelvloer met een klein zwart-wit ruitvormig patroon. De houten trap heeft een leuning van panelen in limbahout met een afgeronde greep en op de bovenverdiepingen afgezet door balkvormige trappalen met afgeronde bovenzijde. Op het gelijkvloers is de ruimte onder de trap met dezelfde panelen afgetimmerd.

De stalen vensters op de bovenverdiepingen hebben origineel bronzen hang- en sluitwerk met bewaarde vensterkrukken en al dan niet betegelde binnendorpels. Op de eerste

verdieping is het bovenste register van het bandvenster uitgerust met klapvensters, op de tweede verdieping heeft het bandvenster twee opendraaiende venstervleugels. Een bakstenen steektrap leidt naar de kelder met bakstenen vloer. De kelderruimtes aan de straatzijde zijn af te sluiten met een houten opgeklampte deur.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden. De voorliggende beheersdoelstellingen zijn ontstaan op basis van (beperkt) onderzoek in situ, literatuur- en archiefonderzoek. Dit sluit niet uit dat bij toekomstige werken en/of verder onderzoek gegevens bekend worden die ertoe leiden dat de omschreven beheersdoelstellingen verrijkt, genuanceerd of geïnterpreteerd kunnen worden;
- 2° elke beheersdaad moet de beschermde erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen en vereist een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij het impact op het geheel wordt afgewogen en waarbij de draagkracht niet wordt overschreden. Bewaren gaat voor op vernieuwen. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen;
- 3° voor het toekomstig beheer van het exterieur dient de bewaarde oorspronkelijke bouwaanvraag het uitgangspunt te zijn.
Binnen de bescherming van het exterieur van de woning Neuhuys vormt het behoud en (waar nodig) herstel van de modernistische voorgevel qua schaal, gevelgeleding en -ritmering, gevelafwerking, muuropeningen en materiaalgebruik, een belangrijke doelstelling. De architecturale waarde van deze gevel uit zich in de vlakke gevelafwerking met een simillpleister, in de weloverwogen gevelcompositie met een geometrisch spel van licht verspringende muurvlakken waaronder een uitgesproken inkompartij én in de stalen muuropeningen waarbij de bandramen de horizontale lijn in de gevel benadrukken. De voor het gevelbeeld bepalende verhouding en indeling van deze ramen, het authentiek stalen schrijnwerk met fijne profielen alsook de vernuftige details zoals de geïntegreerde plantenbak en brievenbus, dienen gerespecteerd te worden. In geval het schrijnwerk niet hersteld kan worden, is een vervanging naar bestaand historisch model aangewezen. Dit veronderstelt kwalitatief schrijnwerk op het vlak van uitvoering, vormgeving, materiaalkeuze en detaillering, afgestemd op oorspronkelijke modellen, voor zover dit wetenschappelijk onderbouwd kan worden. Om hedendaagse comfort- en gebruikerseisen te verzoenen met het behoud van specifieke erfgoedwaarden beschikt het agentschap over diverse afwegingskaders, zo ook met betrekking tot historisch schrijnwerk. Indien het niet-oorspronkelijk schrijnwerk van de achtergevel moet vervangen worden, is kwalitatief en geïntegreerd nieuw schrijnwerk mogelijk. Om de ensemblewaarde van het geheel te versterken is met betrekking tot de voortuin een herstel naar de oorspronkelijke afsluiting aan te bevelen. Hiervoor kan het uitgetekend ontwerp op de oorspronkelijke bouwaanvraag dienen als basis;
- 4° voor het toekomstig beheer van het interieur van de woning Neuhuys dient de bewaarde oorspronkelijke planindeling gerespecteerd te worden en wordt elk toekomstig ontwerp geënt op de bewaarde oorspronkelijke bouwaanvraag. Vermeldenswaardige interieurelementen uit de bouwperiode zoals de trap, het binnenschrijnwerk en de tegelvloeren zijn tevens te bewaren. Materieel-technisch onderzoek is aangewezen om te komen tot een voor de bouwperiode representatieve afwerkingslaag van het houten binnenschrijnwerk (onder meer de trapwand en trapleuning met panelen in limbahout).

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;

- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° de aanmerkelijke reliefwijziging van de bodem;
- 2° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 3° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 5° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerk, deuren, ramen, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 6° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen een straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
 - e) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - f) het structureel en fundamenteel wijzigen van de aanleg van de voortuin;
- 7° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur:
 - a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
 - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
 - c) het uitvoeren van werken die de planindeling van het interieur wijzigen;
 - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
 - e) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerk, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambriserings, hang- en sluitwerk;
 - f) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontpleisteren van bepleisterde elementen;
 - g) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige,

- h) het plaatsen, verwijderen of wijzigen van technische voorzieningen zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van die installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende impact hebben op de erfgoedelementen en -kenmerken.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, 23 APR. 2019

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS